

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان
دانشکده زبان‌های خارجی
گروه زبان‌شناسی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی زبان‌شناسی گرایش
آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان

بررسی گروه‌های حرف اضافه‌ای زبان فارسی و کاربردهای آموزشی آنها

استاد راهنما:

دکتر والی رضایی

استاد مشاور:

دکتر رضوان متولیان

پژوهشگر:

همایون سعیدی مبارکه

مهرماه ۱۳۹۱

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق
به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده زبان‌های خارجی

گروه زبان‌شناسی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی زبان‌شناسی گرایش آموزش زبان

فارسی به غیر فارسی زبانان آقای همایون سعیدی مبارکه

تحت عنوان

بررسی گروه‌های حرف اضافه‌ای زبان فارسی و کاربردهای آموزشی آنها

در تاریخ ۹۱/۸/۱۴ توسط هیئت داوران زیر بررسی و با درجه‌ی عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر والی رضایی با مرتبه‌ی علمی استادیار امضا

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر رضوان متولیان با مرتبه‌ی علمی استادیار امضا

۳- استاد داور داخل گروه دکتر عادل رفیعی با مرتبه‌ی علمی استادیار امضا

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر احمد معین زاده با مرتبه‌ی علمی استادیار امضا

امضای مدیر گروه

پاسکوزاری:

پاس و ستایش خداوندی را که از ازل تا ابد قابل اعتمادترین راهنا و بی منت ترین راه گشاست. اکنون که به یاری پروردگار نخواست این پایان نامه به آخر رسیده است و وظیفه‌ی خودمی دانم که شرط و وظیفه‌ی ساگردی به جای آورده و از زحمات ارزشمند استاد ارجمند جناب آقای دکتر والی رضایی که به عنوان استاد راهنما وقت گرانهای خود را بی ثابته در اختیارم نهادند و این پایان نامه را با دقت خوانده و از راهنمایی‌های ارزنده‌ی خود بیخ نوزیدند، بی نهایت تشکر و قدردانی نمایم. همچنین از استاد گرامی سرکار خانم دکتر متولیان که به عنوان استاد مشاور بار راهنمایی‌های خود مراد بر طرف نمودن اشکالات این رساله یاری نمودند، کمال تشکر را دارم.

تقدیم به:

آنان که زبان فارسی را دوست دارند و به کوششوری آن مباحث می‌کنند.

همه‌ی استادانی که در کسب دانش خوشه‌چین خرمن معرفت آنان بوده‌ام.

همسرم که با صبر و بردباری امکان انجام این تحقیق را برای من فراهم آورد.

چکیده

گروه حرف اضافه‌ای در جملات زبان فارسی نقش‌های مختلفی را به عنوان سازه‌ای مستقل می‌پذیرد، علاوه بر آن می‌تواند وابسته‌ی گروه‌های اسمی، صفتی و قیدی نیز باشد. زبان‌شناسان و دستورنویسان دیدگاه‌های متفاوتی درباره‌ی گروه‌های حرف اضافه‌ای زبان فارسی دارند که همین امر ضرورت پژوهش بیشتر را در این زمینه آشکار می‌سازد.

دستور نقش و ارجاع که یکی از نظریه‌های نقش‌گرا می‌باشد، دسته‌بندی‌ای را از گروه‌های حرف اضافه‌ای ارائه نموده که می‌تواند برای بررسی این گروه‌ها در زبان فارسی مورد استفاده قرار گیرد. در این نظریه، حروف اضافه در دو مقوله‌ی محمولی و غیرمحمولی قرار می‌گیرند. گروه اول مانند محمول‌ها عمل می‌کنند، یعنی اطلاعاتی را برای بندی که در آن ظاهر می‌شوند، فراهم می‌کنند. گروه دوم اطلاعات معنایی برای بند فراهم نمی‌کنند و گروه اسمی پس از آن‌ها توسط محمول (فعل) تعیین می‌شود. گروه‌های حرف اضافه‌ای نیز به سه دسته، گروه حرف اضافه‌ای افزوده، نشانگر موضوع و موضوع-افزوده تقسیم می‌شوند، این دسته‌بندی شامل گروه‌های حرف اضافه‌ای زیر در زبان فارسی می‌شود:

در دسته‌ی اول، حروف اضافه‌ی محمولی به عنوان هسته در گروه حرف اضافه‌ای که در جایگاه نحوی ادات ظاهر شده، ایفای نقش می‌نمایند. این گروه‌ها در بردارنده‌ی اطلاعات اضافی و حاشیه‌ای هستند، مانند: من معلم را در خیابان دیدم. در دسته‌ی دوم، حروف اضافه‌ی غیر محمولی، اطلاعات معنایی اساسی به بند اضافه نمی‌کنند و گروه اسمی پس از آن‌ها توسط محمول تعیین می‌شود، یعنی گروه حرف اضافه‌ای یکی از موضوع‌های محمول می‌باشد، مانند: پدرم این خانه را به من بخشید. در دسته‌ی سوم، حرف اضافه، نشانگر موضوع برای محمول است ولی بر معنای بند نیز می‌افزاید، مانند: او کتاب را روی میز گذاشت.

در این پژوهش که از نوع توصیفی-تحلیلی است و از مفاهیم نظری دستور نقش و ارجاع بهره می‌گیرد، پس از معرفی اجمالی دستور نقش و ارجاع و ارائه‌ی پیشینه‌ی مطالعه، به بررسی گروه‌های حرف اضافه‌ای زبان فارسی بر اساس دسته‌بندی مطرح شده در این نظریه خواهیم پرداخت. همچنین راهکارهایی برای آموزش این گروه‌ها به فارسی‌آموزان ارائه خواهد شد. گروه‌های حرف اضافه‌ای در زبان فارسی کاربردهای متنوعی دارند و می‌توانند به عنوان سازه‌ای مستقل، در نقش قید، موضوع فعل‌های دو موضوعی، سه موضوعی، قید مکان اجباری و مسند به کار بروند، تمامی این کاربردها با توجه به دسته بندی دستور نقش و ارجاع از گروه های حرف اضافه ای مورد بررسی قرار می‌گیرد. تقسیم بندی گروه‌های حرف اضافه‌ای بر اساس دستور نقش و ارجاع، گروه‌های حرف اضافه‌ای را که سازه‌ای مستقل هستند در بر می‌گیرد اما در زبان فارسی گروه‌های حرف اضافه‌ای به عنوان وابسته‌ی اسم، صفت، قید و شبه جمله نیز به کار می‌روند، این سازه‌ها نیز مورد تحلیل و بررسی واقع می‌شوند. در فصل آخر آموزش این گروه‌ها مورد توجه قرار خواهد گرفت و پس از ارائه‌ی راهکارهایی برای آموزش آن‌ها، کاربردی که مفاهیم نظریه‌ی دستور نقش و ارجاع در آموزش این گروه‌ها می‌تواند داشته باشد، تحت دو عنوان یعنی، راه‌های ایجاد تمایز بین متمم قیدی و متمم فعلی و ارائه‌ی کاربردهای محمولی و غیر محمولی برای حروف اضافه‌ی پر کاربرد زبان فارسی ارائه می‌گردد. در خاتمه مقایسه‌ی مختصر گروه‌های حرف اضافه‌ای در زبان‌های انگلیسی و فارسی و بررسی خطاهای مرتبط با کاربرد حروف اضافه مورد توجه قرار خواهد گرفت.

کلید واژه‌ها: گروه حرف اضافه‌ای، گروه حرف اضافه‌ای افزوده، گروه حرف اضافه‌ای نشانگر موضوع، گروه حرف اضافه‌ای موضوع-افزوده، دستور آموزشی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول کلیات
۱	۱-۱) مقدمه.....
۲	۱-۲) بیان مسئله.....
۳	۱-۳) اهمیت تحقیق.....
۳	۱-۴) اهداف تحقیق.....
۴	۱-۵) سؤال‌های تحقیق.....
۴	۱-۶) روش تحقیق.....
۴	۱-۷) تعاریف برخی از اصطلاحات به کار رفته در متن.....
	فصل دوم چهارچوب نظری
۷	۲-۱) مقدمه‌ای بر نظریه‌ی دستور نقش و ارجاع.....
۱۱	۲-۲) دستور نقش و ارجاع.....
۱۱	۲-۲-۱) ساخت لایه‌ای بند.....
۱۴	۲-۲-۲) عملگرها.....
۱۶	۲-۲-۳) بازنمایی معنایی.....
۱۶	۲-۲-۳-۱) محمول‌های ایستا.....
۱۷	۲-۲-۳-۲) محمول‌های کنشی.....
۱۷	۲-۲-۳-۳) محمول‌های لحظه‌ای.....

۱۷محمول های پایا..... (۲-۲-۳-۴)
۱۸محمول های تک وقوعی..... (۲-۲-۳-۵)
۱۹محمول های پایا کنشی..... (۲-۲-۳-۶)
۱۹طبقه های محمولی سببی..... (۲-۲-۳-۷)
۲۱ساخت منطقی..... (۲-۲-۴)
۲۲بیان معنایی محمول های ایستا..... (۲-۲-۴-۱)
۲۲بیان معنایی محمول های کنشی..... (۲-۲-۴-۲)
۲۳بیان ساخت منطقی دیگر طبقات محمولی..... (۲-۲-۴-۳)
۲۴عامل..... (۲-۲-۵)
۲۶فرانقش ها..... (۲-۲-۶)
۲۶اصول تخصیص فرانقش ها..... (۲-۲-۶-۱)
۲۸آشکار شدن نقش های معنایی در نحو..... (۲-۲-۷)
۲۹موضوع نحوی ترجیحی..... (۲-۲-۸)
۲۹ساختار درونی گروه های اسمی..... (۲-۲-۹)
۳۰گروه های حرف اضافه ای..... (۲-۲-۱۰)
۳۳خلاصه ی فصل..... (۲-۲-۱۱)

فصل سوم پیشینه ی تحقیق

۳۴مقدمه..... (۳-۱)
۳۴قریب و همکاران..... (۳-۲)
۳۶خطیب رهبر..... (۳-۳)
۳۷خیام پور..... (۳-۴)
۳۸شریعت..... (۳-۵)

۴۰ شفایی (۳-۶)
۴۲ ارژنگ (۳-۷)
۴۴ انوری ، گیوی (۳-۸)
۴۵ وحیدیان کامیار و عمرانی (۳-۹)
۴۶ خانلری (۳-۱۰)
۴۷ برخی اشکالات مطالعات سنتی (۳-۱۱)
۴۹ باطنی (۳-۱۲)
۵۰ مشکوه الدینی (۳-۱۳)
۵۲ غلامعلی زاده (۳-۱۴)
۵۳ ارائه‌ی برخی از مطالعات خارجی در زمینه‌ی حروف اضافه (۳-۱۵)
۵۳ حرف اضافه در چهارچوب دستور سنتی (۳-۱۵-۱)
۵۴ حرف اضافه از دیدگاه ساخت‌گرایی (۳-۱۵-۲)
۵۴ حرف اضافه از دیدگاه نقش‌گرایی (۳-۱۵-۳)
 معرفی چند مورد از کارهای زبان‌شناسان غیر ایرانی در خصوص گروه‌های حرف اضافه‌ای، در چهارچوب دستور نقش و ارجاع (۳-۱۶)
۵۵
۵۸ خلاصه‌ی فصل (۳-۱۷)

فصل چهارم تحلیل گروه‌های حرف اضافه‌ای

۵۹ تحلیل گروه‌های حرف اضافه‌ای زبان فارسی بر اساس دستور نقش و ارجاع (۴-۱)
۶۵ گروه‌های حرف اضافه‌ای افزوده (۴-۱-۱)
۶۸ بررسی معنایی گروه‌های حرف اضافه‌ای افزوده (۴-۱-۲)
۶۹ حروف اضافه‌ی مکانی (۴-۱-۳)
۷۰ حروف اضافه‌ی زمانی (۴-۱-۴)

عنوان

صفحه

- ۷۲ حروف اضافه‌ی فرآیند.....
- ۷۳ حروف اضافه‌ی توجه.....
- ۷۳ حروف اضافه‌ی پیشامد.....
- ۷۵ ۴-۱-۲ گروه‌های حرف اضافه‌ای نشانگر موضوع.....
- ۷۶ ۴-۱-۲-۱ محمول‌های پذیرنده‌ی گروه‌های حرف اضافه‌ای نشانگر موضوع.....
- ۷۷ فعل‌های ساده و فعل‌های مرکب که گروه حرف اضافه‌ای را به عنوان موضوع سوم خود می‌پذیرند.....
- ۷۷ فعل‌های گذرا به مفعول که با(ان) سببی دوباره گذرا می‌شوند.....
- فعل‌هایی که گروه حرف اضافه‌ای را به عنوان موضوع می‌پذیرند و با(ان) سببی گذرا به مفعول
نیز می‌شوند.....
- ۷۸ ۷۸
- ۷۸ فعل‌های تک مفعولی که گروه حرف اضافه‌ای، مفعول مستقیم آن‌ها می‌باشد.....
- ۷۸ فعل‌هایی مانند ترسیدن، رنجیدن، فریب خوردن، شکست خوردن و غیره.....
- فعل‌های ساده و بسیاری از فعل‌های مرکب که گروه حرف اضافه‌ای را به عنوان موضوع دوم
خود می‌پذیرند.....
- ۷۹ ۷۹
- ۷۹ فعل‌هایی مانند گفتن و اطلاق کردن.....
- ۸۰ فعل‌های ناگذر حرکتی.....
- ۸۱ ۴-۱-۲-۲ برخی از فعل‌های مرکب زبان فارسی با حرف اضافه‌ی اختصاصی آن‌ها.....
- ۸۱ فعل‌های مرکب با ساختار: صفت+ فعل کمکی ایستایی بودن.....
- ۸۲ فعل‌های مرکب با ساختار: صفت+ فعل کمکی ناگذر/ آغازی شدن.....
- ۸۳ فعل‌های مرکب با ساختار: صفت+ فعل کمکی سببی کردن.....
- ۸۳ فعل‌های مرکب با ساختار: اسم+ فعل.....

۳-۱-۴) گروه‌های حرف اضافه‌ای موضوع-افزوده.....	۸۸
۳-۱-۴-۱) برخی از فعل‌هایی که گروه حرف اضافه‌ای مکانی را به عنوان موضوع می‌پذیرند.....	۸۹
۳-۱-۴-۲) ساختار فعل سبک فارسی.....	۹۰
۳-۱-۴-۴) گروه‌های حرف اضافه‌ای موضوع در حاشیه.....	۹۳
۳-۱-۵) گروه‌های حرف اضافه‌ای دارای نقش محمول.....	۹۳
۳-۱-۵-۱) گروه حرف اضافه‌ای به عنوان محمول غیر فعلی.....	۹۴
۳-۱-۵-۲) گروه حرف اضافه‌ای به عنوان محمول ایستای مکانی.....	۹۵
۳-۱-۶) گروه‌های حرف اضافه‌ای به عنوان سازه‌ای وابسته.....	۹۷
۳-۱-۶-۱) متمم اسم.....	۹۷
- گروهی از اسم‌های متمم‌پذیر با حرف اضافه‌ی مخصوص آن‌ها.....	۹۹
۳-۱-۶-۲) متمم صفت.....	۱۰۱
- گروهی از صفت‌های متمم‌پذیر با حرف اضافه‌ی مخصوص آن‌ها.....	۱۰۴
۳-۱-۶-۳) گروه حرف اضافه‌ای به عنوان وابسته‌ی قید.....	۱۰۷
۳-۱-۶-۴) گروه حرف اضافه‌ای به عنوان وابسته‌ی شبه جمله.....	۱۰۷
۳-۱-۷) خلاصه‌ی فصل.....	۱۰۸

فصل پنجم آموزش گروه حرف اضافه‌ای

۵-۱) مقدمه.....	۱۰۹
۵-۲) دستور آموزشی.....	۱۱۰
- چند مورد از کتاب‌ها آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان.....	۱۱۱
۵-۳) آموزش گروه‌های حرف اضافه‌ای.....	۱۱۲
۳-۱-۵) راهکارهایی برای آموزش گروه‌های حرف اضافه‌ای.....	۱۱۴

- ۱۱۸ ۵-۳-۲) ارائه‌ی طرح درس برای آموزش گروه‌های حرف اضافه‌ای مکانی به کودکان.....
- ۱۱۹ ۵-۴) آموزش گروه‌های حرف اضافه‌ای زبان فارسی با توجه به مفاهیم دستور نقش و ارجاع.....
- ۱۲۰ ۵-۴-۱) راهکارهایی برای تمایز گروه‌های حرف اضافه‌ای افزوده و نشانگر موضوع.....
- تمایز بین حروف اضافه‌ی دارای کارکرد محمولی و غیر محمولی و تأثیر آن در آموزش گروه‌های اضافه‌ای.....
- ۱۲۱ ۵-۴-۲) برخی کارکردهای محمولی و غیر محمولی حروف اضافه‌ی پرکاربرد زبان فارسی.....
- ۱۲۲ ۵-۴-۲-۱) حرف اضافه‌ی (از).....
- کاربردهای محمولی حرف اضافه‌ی (از).....
- ۱۲۲ ۵-۴-۲-۱) کاربردهای غیر محمولی حرف اضافه‌ی (از).....
- ۱۲۵ ۵-۴-۲-۲) حرف اضافه‌ی (به).....
- کاربردهای محمولی حرف اضافه‌ی (به).....
- ۱۲۶ ۵-۴-۲-۲) کاربردهای غیر محمولی حرف اضافه‌ی (به).....
- ۱۲۷ ۵-۴-۲-۳) حرف اضافه‌ی (با).....
- کاربردهای محمولی حرف اضافه‌ی (با).....
- ۱۲۸ ۵-۴-۲-۳) کاربردهای غیر محمولی حرف اضافه‌ی (با).....
- ۱۳۰ ۵-۴-۲-۴) حرف اضافه‌ی (در).....
- کاربردهای محمولی حرف اضافه‌ی (در).....
- ۱۳۱ ۵-۴-۲-۴) کاربردهای غیر محمولی حرف اضافه‌ی (در).....
- ۱۳۲ ۵-۵) مقایسه‌ی مختصر گروه‌های حرف اضافه‌ای در زبان‌های انگلیسی و فارسی.....
- ۱۳۲ ۵-۵-۱) تحلیل تقابلی آموزشی.....
- ۱۳۳ ۵-۵-۲) برخی شباهت‌ها و تفاوت‌ها بین گروه‌های حرف اضافه‌ای زبان‌های انگلیسی و فارسی.....
- ۱۳۶ ۵-۵-۳) خطاهای مرتبط با کاربرد حروف اضافه.....

- ۱-۳-۵-۵) گروه‌های حرف اضافه‌ای که معمولاً موضوع فعل هستند و در هر دو زبان دارای حرف اضافه‌ی مشابه می‌باشند..... ۱۳۷
- ۲-۳-۵-۵) گروه‌های حرف اضافه‌ای که معمولاً موضوع فعل هستند ولی دارای حرف اضافه‌ی متفاوت می‌باشند..... ۱۳۸
- ۳-۳-۵-۵) برخی فعل‌های زبان انگلیسی که معادل فارسی آن‌ها همراه گروه حرف اضافه‌ای می‌آید..... ۱۴۱
- ۴-۳-۵-۵) برخی از مواردی که در زبان انگلیسی فعل همراه حرف اضافه است ولی معادل فارسی آن معمولاً فاقد آن می‌باشد..... ۱۴۲
- ۵-۳-۵-۵) مقایسه‌ی سه حرف اضافه‌ی پرکاربرد انگلیسی با معادل‌های فارسی در مفهوم زمانی..... ۱۴۳
- ۶-۳-۵-۵) مقایسه‌ی سه حرف اضافه‌ی پرکاربرد انگلیسی با معادل‌های فارسی در مفهوم مکانی..... ۱۴۳
- ۶-۵) خلاصه‌ی فصل..... ۱۴۶

فصل ششم خلاصه و نتیجه‌گیری

- فهرست منابع و مآخذ..... ۱۵۱

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۱۲	شکل (۲-۱) عناصر معنایی جهانی.....
۱۲	شکل (۲-۲) واحدهای نحوی معادل با واحدهای معنایی.....
۱۳	شکل (۲-۳) نمودار ساخت لایه‌ای بند.....
۱۳	شکل (۲-۴) بازنمود نحوی جمله.....
۱۵	شکل (۲-۵) بازنمود نحوی عملگرهای زمان و توان منظوری در جمله.....
۱۸	شکل (۲-۶) ویژگی‌های پنج طبقه‌ی محمولی اصلی.....
۱۹	شکل (۲-۷) محمول‌های کنشی و پایا کنشی.....
۲۰	شکل (۲-۸) طبقه‌های محمولی و معادل سببی آن‌ها.....
۲۲	شکل (۲-۹) بیان معنایی محمول‌های ایستا.....
۲۲	شکل (۲-۱۰) بیان معنایی محمول‌های کنشی.....
۲۳	شکل (۲-۱۱) بازنمود معنایی محمول کنشی.....
۲۵	شکل (۲-۱۲) سلسله مراتب نقش‌های معنایی.....
۳۰	شکل (۲-۱۳) بازنمود سازه‌ای گروه اسمی.....
۶۰	شکل (۴-۱) بازنمود سازه‌ای گروه حرف اضافه‌ای افزوده.....
۶۱	شکل (۴-۲) بازنمود سازه‌ای گروه حرف اضافه‌ای نشانگر موضوع.....
۶۲	شکل (۴-۳) بازنمود سازه‌ای گروه حرف اضافه‌ای موضوع- افزوده.....
۹۱	شکل (۴-۴) بازنمود نحوی جمله‌ی حاوی فعل سبک فارسی.....
۹۵	شکل (۴-۵) بازنمود نحوی جمله‌ی حاوی محمول غیر فعلی.....
۹۶	شکل (۴-۶) بازنمود نحوی جمله‌ی حاوی محمول ایستای مکانی.....
۱۰۲	شکل (۴-۷) بازنمود گروه صفتی.....

فصل اول

کلیات

۱-۱) مقدمه

مقوله‌های معنایی خاصی در همه‌ی زبان‌ها وجود دارد اما زبان‌ها، این مقوله‌ها را به‌طور متفاوتی در نحو خود بیان می‌کنند. در بسیاری از زبان‌ها، موضوع‌های کنش‌گر و کنش‌پذیر در جمله، در موقعیت خاصی پدیدار می‌شوند و همین ترتیب خطی^۱ سازه‌ها، بیانگر نقش آن‌هاست. برای مثال در زبان انگلیسی، کنش‌گر و کنش‌پذیر، در جمله‌ی خبری، به ترتیب قبل و بعد از فعل قرار می‌گیرند. بعضی دیگر از زبان‌ها مانند لاتین، نقش‌های معنایی موضوع‌ها را با استفاده از تصریف بیان می‌کنند. وندها یا واژه‌بست‌های متصل به عبارت‌های اسمی نقش معنایی آن‌ها را نشان می‌دهند. این زبان‌ها برای تعیین نقش‌های معنایی نیازی به ترتیب خطی ندارند، در نتیجه این زبان‌ها دارای ترتیب سازه‌ای آزادتری می‌باشند. راه دیگر برای مشخص کردن نقش‌های معنایی مختلف استفاده از حروف اضافه می‌باشد. زبان فارسی باستان نیز مانند لاتین تصریفی بوده‌است. اسم در این زبان به هشت حالت مختلف صرف می‌شده‌است. در فارسی میانه و فارسی جدید این گونه صرف اسم برحسب حالات نحوی یکسره از میان رفته‌است. ناتل خاندلری، (۲۲۹:۱۳۵۰). در این دوره‌ها حروف اضافه و حروف نشانه وظیفه‌ی نشانه‌های تصریفی حالت را به عهده می‌گیرند. در فارسی معاصر تنها یک حرف نشانه‌ی پر کاربرد، یعنی (را) وجود دارد که برای نشان دادن رابطه‌ی دستوری مفعول صریح به کار می‌رود. روابط دستوری دیگر و بسیاری از نقش‌های معنایی توسط حروف اضافه بیان می‌شود. به این خاطر بررسی حروف اضافه در زبان فارسی از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد.

^۱.linear order

۲-۱) بیان مسئله

گروه حرف اضافه‌ای در جملات زبان فارسی نقش‌های مختلفی را به عنوان سازه‌ای مستقل می‌پذیرد، علاوه بر آن می‌تواند وابسته‌ی گروه‌های اسمی، صفتی و قیدی نیز باشد. زبان‌شناسان و دستورنویسان دیدگاه‌های متفاوتی درباره‌ی گروه‌های حرف اضافه‌ای زبان فارسی دارند، برای مثال، باطنی، (۱۳۷۴: ۷۷) گروه‌های حرف اضافه‌ای را از نوع گروه‌های قیدی می‌داند و معتقد است که جایگاه ادات را در ساختمان بند اشغال می‌کنند. به عنوان نمونه‌ای دیگر، گروه‌های حرف اضافه‌ای در هر دو جمله‌ی زیر، مفعول با واسطه نامیده شده است: هوشنگ دیروز کتاب را از دبستان به خانه برد، قریب و همکاران، (۱۳۷۰: ۲۲۲). با او نبرد کردم، ارژنگ، (۱۳۷۴: ۳۷). در حالی که در جمله‌ی اول گروه حرف اضافه‌ای قابل حذف است و در جایگاه ادات می‌باشد ولی در جمله‌ی دوم ملاک برای مفعول با واسطه، غیر قابل حذف بودن آن است. دستور نقش و ارجاع که یکی از نظریه‌های نقش‌گرا می‌باشد، دسته‌بندی‌ای را از گروه‌های حرف اضافه‌ای ارائه نموده که می‌تواند برای بررسی این گروه‌ها در زبان فارسی مورد استفاده قرار گیرد. در این نظریه، حروف اضافه در دو مقوله‌ی محمولی^۱ و غیر محمولی^۲ قرار می‌گیرند. گروه اول مانند محمول‌ها عمل می‌کنند، یعنی اطلاعاتی را برای بندی که در آن ظاهر می‌شوند، فراهم می‌کنند. گروه دوم اطلاعات معنایی برای بند فراهم نمی‌کنند و گروه اسمی پس از آن‌ها توسط محمول (فعل) تعیین می‌شود. گروه‌های حرف اضافه‌ای نیز به سه دسته، گروه حرف اضافه‌ای افزوده، نشانگر موضوع و موضوع-افزوده تقسیم می‌شوند. در تحقیق حاضر، توصیفی از گروه‌های حرف اضافه‌ای زبان فارسی ارائه می‌شود و ساختار گروه‌های حرف اضافه‌ای در چهار چوب دستور نقش و ارجاع که به دنبال تعامل میان ویژگی‌های نحوی، معنایی و کاربرد شناختی زبان است، بررسی خواهد شد. با توجه به این که این دستور، به زبان به عنوان یک ابزار ارتباطی می‌نگرد و نقش اساسی زبان را ایجاد ارتباط می‌داند، می‌تواند در آموزش دستور زبان مورد استفاده قرار گیرد. دیدگاه‌ها و تحلیل‌های متفاوت و متناقضی در مورد گروه‌های حرف اضافه‌ای زبان فارسی وجود دارد و همین امر ضرورت پژوهش بیشتر را در این زمینه آشکار می‌سازد.

^۱.predicative

^۲.non-predicative

۳-۱) اهمیت تحقیق

حروف اضافه در جمله‌هایی مانند: توپ روی میز است، عروسک داخل (در) جعبه است، جزو اولین تکواژهایی هستند که کودک در زبان اول فرامی‌گیرد، استاینبرگ، (۱۴:۱۳۸۹). این واژه‌های نقشی، بیانگر روابطی هستند که به طور مستقیم در محیط فیزیکی قابل مشاهده‌اند، از این رو به لحاظ ارتباطی قابل توجه می‌باشند.

حروف اضافه از مقوله‌های بسته و محدود زبان هستند و از اجزای مهم دستوری به شمار می‌روند و به سبب محدود بودن از بسامد بیشتری در کلام برخوردار می‌باشند. معمولاً تعریف، تقسیم‌بندی و شواهدی که از این عناصر می‌توان یافت، مربوط به کتاب‌های دستور نویسان سنتی است. امثال و شواهدی که برای معنا و کاربرد این عناصر ذکر کرده‌اند، از متون نظم و نثر کهن است که امروزه به‌طور کلی یا متروک شده‌اند یا کاربرد چندانی در زبان فارسی معاصر ندارند. به عبارت دیگر، توصیفی که از این عناصر ارائه داده‌اند، توصیفی هم‌زمانی و درزمانی می‌باشد و معمولاً در این پژوهش‌ها دستاوردهای نوین زبان‌شناسی را نادیده گرفته‌اند. با توجه به مطالب فوق، اهمیت حروف اضافه در آموزش زبان نیز آشکار می‌گردد زیرا آگاهی و شناخت زبان آموز از این عناصر زبانی و آشنایی با کاربرد و معانی آن‌ها در درک و تحلیل جملات زبان تأثیر قابل توجهی خواهد داشت و درمورد غیر فارسی زبانان آشنایی با این عناصر از تداخل و انتقال منفی جلوگیری می‌کند.

همچنین گروه‌های حرف اضافه‌ای، یکی از سازه‌های پربسامد زبان فارسی می‌باشند و در جمله‌های مختلف زبان کاربرد دارند و آموزش آن‌ها خصوصاً برای فارسی آموزان از اهمیت زیادی برخوردار است بنابراین بررسی و توصیف این گروه‌ها و شناسایی مشکلات آموزش آن‌ها حائز اهمیت می‌باشد.

از آن جایی که در این تحقیق، دسته‌بندی ارائه‌شده از این گروه‌ها در دستور نقش و ارجاع را نیز مد نظر داریم، مطالعه‌ی گروه‌های حرف اضافه‌ای با توجه به این دستور نقش‌گرا، موجب شناخت بیشتر زبان فارسی خواهد شد و از طرفی نظریه‌ی دستور نقش و ارجاع و به ویژه بخش گروه‌های حرف اضافه‌ای آن توسط زبان فارسی محک زده خواهد شد. همچنین در این تحقیق، پس از بررسی و دسته‌بندی گروه‌های حرف اضافه‌ای و تبیین ویژگی‌های آن‌ها، به ارائه‌ی پیشنهادهایی در خصوص آموزش این ساخت‌ها به فارسی آموزان خواهیم پرداخت.

۴-۱) اهداف تحقیق

با توجه به اهمیت تحقیق لازم است در زمینه‌ی حروف اضافه و گروه‌های حرف اضافه‌ای پژوهش بیشتری صورت گیرد تا اختلاف و تناقض‌هایی که بین دستور نویسان وجود دارد، همچنین تعاریف و دسته‌بندی‌هایی که از این عناصر زبانی ارائه‌داده‌اند مورد تجزیه و تحلیل و بازنگری قرار گیرد و با تکیه بر دستاوردهای جدید زبان-

شناسی تا حد امکان مشکلات، نواقص و کمبودها برطرف شوند. اهم اهدافی که در این پژوهش مورد نظر است، به شرح زیر می‌باشند:

- الف- ارائه‌ی توصیفی از ساختار گروه‌های حرف‌اضافه‌ای و بررسی ویژگی‌های نحوی آن‌ها در زبان فارسی.
- ب- بررسی گروه‌های حرف‌اضافه‌ای با توجه به دستور نقش و ارجاع و مشخص نمودن نقش‌های دستوری آن‌ها.
- پ- پیشنهاد برخی راهکارها در مورد شیوه‌ی آموزش این گروه‌ها به فارسی‌آموزان.

۱-۵) سؤال‌های تحقیق

- الف- ویژگی‌های نحوی گروه‌های حرف‌اضافه‌ای زبان فارسی کدام اند؟
- ب- آیا دسته‌بندی گروه‌های حرف‌اضافه‌ای در دستور نقش و ارجاع قادر به تبیین این گروه‌ها در زبان فارسی می‌باشد؟
- پ- چه راهکارها و شیوه‌هایی برای آموزش بهتر گروه‌های حرف‌اضافه‌ای وجود دارد؟

۱-۶) روش تحقیق

توصیف گروه‌های حرف‌اضافه‌ای و حروف‌اضافه‌ی پرکاربرد در زبان فارسی معاصر تلاشی است در جهت ارائه‌ی توصیفی هم‌زمانی به لحاظ نقشی که این گروه‌ها در زبان فارسی ایفا می‌کنند. این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی است و از مفاهیم نظری دستور نقش و ارجاع بهره می‌گیرد. زبان مورد بررسی در این پژوهش فارسی نوشتاری معاصر است. برای گردآوری داده‌ها متن‌های معیار کتاب‌های ادبیات فارسی دوره‌ی متوسطه را مبنای قرار داده‌ایم.

۱-۷) تعاریف برخی از اصطلاحات به کار رفته در متن

- محمول: محمول بر ویژگی یک ماهیت^۱ یا ارتباط میان ماهیت‌ها دلالت دارد.
- ۱- آن مرد خسته است.
 - محمول(خسته بودن) بر ویژگی مرد دلالت دارد.
 - ۲- پسر سیب را خورد.
 - محمول(خوردن) بر ارتباط بین پسر و سیب دلالت دارد.
- محمول، فقط شامل فعل‌ها نمی‌شود و ممکن است دیگر اقسام کلام را نیز در بر گیرد. مثلاً، حروف‌اضافه هم می‌توانند محمول باشند.
- ۳- نقاشی روی دیوار.

^۱. entity